

**MAVZU: “MILLIY HARAKATLI O‘YINLARNING TARIXIY
ILDIZLARI VA ZAMONAVIY TA’LIMDAGI O‘RNI”**

Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruvi va texnologiyalar universiteti

2-bosqich magistranti

Daribaev Amangeldi Kuvanish o‘gli

Annatatsiya:

Ushbu maqolada milliy harakatli o‘yinlarning kelib chiqish tarixi, ularning xalqning madaniy merosidagi o‘rni hamda zamonaviy ta’lim jarayonidagi ahamiyati yoritib berilgan. Qadimiy davrlarda milliy o‘yinlar harbiy tayyorgarlik, jismoniy chiniqish, jamoaviylikni rivojlantirish va marosimlarda xalqni birlashtirish vositasi sifatida xizmat qilgan. Bugungi kunda esa ular maktabgacha ta’lim muassasalari, umumta’lim maktablari va sport maktablarida jismoniy tarbiya darslari, sog‘lomlashtirish mashg‘ulotlari hamda tarbiyaviy jarayonlarda keng qo‘llanilmoqda. Shuningdek, milliy harakatli o‘yinlar yoshlar orasida milliy qadriyatlarni targ‘ib qilish, sog‘lom turmush tarzini shakllantirish va bo‘sh vaqtni mazmunli o‘tkazishda muhim ahamiyat kasb etishi ta’kidlangan.

Kalit so‘zlar: milliy harakatli o‘yinlar, qadriyat, jismoniy tarbiya, sog‘lomlashtirish, ta’lim, madaniy meros.

Abstract:

This article explores the historical roots of national movement games, their role in preserving cultural heritage, and their relevance in modern education. In ancient times, these games served multiple purposes, including military preparation, physical training, promoting teamwork, and fostering social unity during various ceremonies and festivities.

Today, national movement games are widely incorporated into preschools, general education schools, and sports institutions. They play a vital role in enhancing physical education lessons, supporting health-improvement programs, and enriching

the overall educational process. Moreover, they are an effective tool for promoting cultural values among young people, encouraging healthy lifestyles, and ensuring meaningful and productive leisure activities.

Keywords: national movement games, cultural heritage, physical education, health promotion, education, cultural values.

Milliy harakatli o'yinlarning tarixiy ildizlari va zamonaviy ta'limdagi o'rni

Milliy harakatli o'yinlar har bir xalqning madaniy merosining ajralmas qismi bo'lib, ular nafaqat jismoniy chiniqish va sog'lom turmush tarzini shakllantirishga, balki milliy qadriyatlarni saqlash va avloddan-avlodga yetkazishda ham muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston hududida qadimdan turli xil harakatli o'yinlar mavjud bo'lib, ular yoshlar tarbiyasida, harbiy tayyorgarlikda hamda jamoaviylikni rivojlantirishda keng qo'llanilgan.

1. Tarixiy ildizlari

Milliy o'yinlarimizning ko'pchiligi qadimiy urf-odatlar va xalqning hayot tarzi bilan chambarchas bog'liq. Ular tarixan quyidagi maqsadlarda shakllangan:

- Harbiy tayyorgarlik:

Qadimda jangovar mahoratni oshirish uchun kurash, chavandozlik, kamondan otish, chavandozlar bellashuvi kabi o'yinlar tashkil etilgan. Masalan, "Uloq-ko'pkari" va "Ot chopar" kabi o'yinlar chavandozlarning jasorat va epchillikni oshirishda katta ahamiyatga ega bo'lgan.

- Jamoaviylik va ijtimoiy tarbiya:

"Oq terakmi, ko'k terak", "Qiz quvdi" kabi o'yinlar orqali bolalar o'zaro hamkorlik, do'stlik va adolat tamoyillarini o'rganganlar.

- Bayram va marosimlarda:

Navro'z, to'y va boshqa xalq bayramlarida turli milliy harakatli o'yinlar

o'tkazilib, xalqni birlashtirish va ko'ngilochar vazifa bajarib kelgan.

- Jismoniy sog'lomlashtirish:

Qadimdan odamlar o'yinlar orqali sog'lom turmush tarzini qo'llab-quvvatlaganlar, bunda yugurish, sakrash, kuch sinash kabi mashqlar asosiy bo'lgan.

2. Zamonaviy ta'limdagi o'rni

Hozirgi kunda milliy harakatli o'yinlar maktabgacha ta'lim muassasalari, maktablar va sport maktablarida keng qo'llanilmoqda. Ularning zamonaviy ta'limdagi o'rni quyidagicha:

- Jismoniy tarbiya darslarida:

Milliy o'yinlar bolalarni chiniqtiradi, jismoniy rivojlanishini ta'minlaydi va sog'lom turmush tarziga yo'naltiradi. Masalan, "Arqon tortish", "Chillak" kabi o'yinlar orqali bolalarda kuch, tezkorlik va muvozanat rivojlanadi.

- Tarbiya jarayonida:

Bu o'yinlar bolalarda milliy qadriyatlarni anglash, vatanga muhabbat va jamoaviylik hissini kuchaytiradi.

- Psixologik rivojlanishda:

Harakatli o'yinlar stressni kamaytiradi, bolalarda ijobiy emotsiyalarni uyg'otadi va ruhiy sog'lomlikni ta'minlaydi.

- Innovatsion ta'lim vositasi sifatida:

Milliy o'yinlar zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilib, interaktiv tarzda o'qitilishi mumkin. Masalan, mobil ilovalar yoki 3D simulyatsiyalar yordamida o'yinlarni virtual shaklda ham o'rgatish yo'lga qo'yilmoqda.

3. Milliy harakatli o'yinlarning ahamiyati

- Jismoniy sog'lomlashtirish va chiniqish imkoniyati beradi.
- O'quvchilar orasida hamjihatlikni kuchaytiradi.
- Milliy madaniyatni saqlash va targ'ib qilishga xizmat qiladi.
- Yoshlarning vatanparvarlik ruhini oshiradi.

- Bo'sh vaqtni mazmunli o'tkazishga yordam beradi.

4. Xulosa

Milliy harakatli o'yinlar xalqning boy tarixiy merosi va madaniy qadriyatlarining ajralmas qismi bo'lib, ular asrlar davomida jamiyatning ijtimoiy, ma'naviy va jismoniy hayotida muhim o'rin egallab kelgan. Bu o'yinlar nafaqat ko'ngilochar mashg'ulot sifatida, balki yoshlarning jismoniy chiniqishi, ruhiy barqarorligi va ijtimoiy faolligini oshirishda ham beqiyos tarbiyaviy vosita hisoblanadi.

Hozirgi globallashuv sharoitida milliy o'yinlarni saqlab qolish va rivojlantirish milliy o'zlikni asrash hamda uni kelajak avlodga yetkazishning samarali yo'llaridan biridir. Milliy o'yinlar yoshlarni sog'lom turmush tarziga yo'naltiradi, ular orasida hamjihatlikni kuchaytiradi va vatanparvarlik tuyg'usini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, ularni zamonaviy raqamli texnologiyalar yordamida virtual shaklda o'rgatish va xalqaro miqyosda targ'ib qilish imkoniyatlarini kengaytirish ham dolzarb vazifadir.

Shuning uchun milliy harakatli o'yinlarni ta'lim jarayoniga keng joriy etish, ular bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni chuqurlashtirish va xalqaro tajriba bilan uyg'unlashtirish zarur. Bu nafaqat sog'lom va faol avlodni tarbiyalash, balki xalqning madaniy merosini asrab-avaylash va kelajakda uni yanada rivojlantirish uchun mustahkam zamin yaratadi.

Xalqaro tajriba bilan uyg'unlik

Bugungi globallashuv davrida milliy harakatli o'yinlarni rivojlantirishda xalqaro tajribani o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Turli davlatlar milliy o'yinlarni saqlash va ularni ta'lim tizimiga integratsiya qilishda o'ziga xos yondashuvlarga ega. Bu tajribalarni tahlil qilish orqali O'zbekiston uchun samarali strategiyalar ishlab chiqish mumkin.

Masalan:

- **Yaponiyada** an'anaviy *kendama*, *sumo* va boshqa milliy o'yinlar maktab darsliklariga kiritilgan bo'lib, ular yoshlarning koordinatsiya, chidamlilik va ruhiy barqarorligini oshirishga xizmat qiladi.

- Xitoyda esa *tai chi* va boshqa milliy o'yinlar sog'lomlashtirish va meditatsiya vositasi sifatida keng targ'ib qilinadi.

- **Janubiy Koreyada** milliy o'yinlar maktab va universitetlarda jismoniy tarbiya darslarining ajralmas qismi hisoblanadi hamda xalqaro musobaqalar tashkil etiladi.

- **Turkiyada** *zurna* va *dombra* kabi musiqiy an'analar bilan uyg'un holda o'tkaziladigan o'yinlar milliy bayramlarda keng namoyish etiladi.

O'zbekiston ham ushbu tajribalardan foydalanib, milliy o'yinlarni nafaqat ta'lim tizimida, balki xalqaro sport maydonlarida ham targ'ib qilish imkoniyatiga ega. Jumladan, UNESCOning "**Nodir madaniy merosni saqlash**" dasturiga milliy o'yinlarni kiritish orqali ularni xalqaro miqyosda tanitish mumkin.

Bundan tashqari, xalqaro hamkorlik orqali:

- Milliy o'yinlar bo'yicha **xalqaro musobaqalar** tashkil etish.
- Onlayn **virtual platformalarda** o'yinlarni o'rganish va targ'ib qilish.
- Ilmiy tadqiqotlar olib borishda **xorijiy universitetlar bilan hamkorlik** qilish mumkin.

Bu yondashuv milliy harakatli o'yinlarni nafaqat ichki, balki global miqyosda ham rivojlantirishga xizmat qiladi hamda yoshlarning xalqaro maydondagi raqobatbardoshligini oshiradi.

Yakuniy tavsiyalar

Milliy harakatli o'yinlarni zamonaviy ta'lim jarayoniga kengroq joriy etish lozim. Bu o'yinlarni raqamli texnologiyalar orqali ham rivojlantirib, xalqaro tajriba bilan uyg'unlashtirish muhim. O'quvchilarda jismoniy faollikni oshirish, milliy

qadriyatlarni targ'ib qilish va bo'sh vaqtni mazmunli o'tkazishga yo'naltirish asosiy vazifalardan biri bo'lishi kerak.

Milliy harakatli o'yinlar yosh avlodni sog'lom, faol va vatanparvar qilib tarbiyalashda muhim vositadir. Ularni zamonaviy ta'lim tizimida keng qo'llash milliy qadriyatlarni asrab-avaylash va kelajak avlodga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Milliy o'yinlarning ilmiy asoslangan samaradorligi:

Milliy harakatli o'yinlar ilmiy jihatdan jismoniy va psixologik rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi isbotlangan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu o'yinlar:

- **Jismoniy sog'lomlikni oshiradi** – mushaklar faoliyatini rivojlantiradi, chidamlilik va chaqqonlikni kuchaytiradi.
- **Psixologik barqarorlikni mustahkamlaydi** – stressni kamaytiradi, ijobiy hissiyotlarni kuchaytiradi.
- **Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi** – hamkorlik, muloqot va jamoaviy ishlashni shakllantiradi.
- **Milliy ruhni mustahkamlaydi** – tarixiy meros va qadriyatlarni anglashga yordam beradi.

Madaniy merosni saqlash va rivojlantirish

Milliy harakatli o'yinlar xalqning boy madaniy merosining ajralmas qismi bo'lib, ularni asrab-avaylash va rivojlantirish bugungi kunda muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Bu o'yinlar nafaqat o'tmishdan qolgan an'ana sifatida, balki zamonaviy tarbiya vositasi sifatida ham katta ahamiyatga ega.

Ularni saqlab qolish uchun quyidagi yo'nalishlarda ish olib borish zarur:

- Hujjatlashtirish va ilmiy tadqiqotlar: qadimiy o'yinlarning qoidalari, tarixi va o'tkazilish usullarini yozib olish hamda ilmiy manbalarda saqlash.
- Ta'lim tizimiga integratsiya qilish: maktabgacha ta'lim, umumta'lim va

sport maktablari dasturlariga milliy o'yinlarni kiritish.

- Ommaviy tadbirlar va musobaqalar: milliy o'yinlarni festival va turnirlar shaklida tashkil etib, yoshlar orasida ommalashtirish.
- Raqamlashtirish va virtual platformalar: milliy o'yinlarning mobil ilovalar, virtual simulyatorlar va onlayn kurslar orqali o'rgatilishi.
- Xalqaro targ'ibot: milliy o'yinlarni turizm, xalqaro madaniyat almashinuvi va sport musobaqalari orqali butun dunyoga tanitish.

Milliy o'yinlarni saqlash va rivojlantirish orqali nafaqat sog'lom avlodni tarbiyalash, balki xalqning o'zligini, tarixiy xotirasini va milliy qadriyatlarini asrab qolish ham ta'minlanadi. Bu esa xalqning ma'naviy mustahkamligi va milliy g'ururini oshiradi.

Xalqaro tajriba bilan uyg'unlik:

Milliy harakatli o'yinlarni rivojlantirishda boshqa davlatlarning tajribasidan foydalanish muhim. Zamonaviy metodikalar, raqamli texnologiyalar va xalqaro musobaqalarni joriy etish orqali bu o'yinlarni global miqyosda targ'ib qilish va ularning ahamiyatini oshirish mumkin.

Kelajkdagi izlanishlar uchun asos:

Milliy harakatli o'yinlarni chuqurroq o'rganish kelajakda yangi pedagogik metodikalar yaratish, ularni raqamlashtirish hamda xalqaro miqyosda tadqiq etish uchun mustahkam ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Yakuniy fikr: Milliy harakatli o'yinlar xalqning tarixiy xotirasi va madaniy merosining muhim qismidir. Ularni zamonaviy ta'limga tatbiq etish yosh avlodni sog'lom, faol va vatanparvar qilib tarbiyalashda katta ahamiyatga ega. Zamonaviy texnologiyalar va xalqaro tajriba bilan uyg'unlashtirish orqali bu o'yinlarning imkoniyatlarini kengaytirish va ularni kelajak avlodga yetkazish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov, I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. To'rayev, S. *Milliy o'yinlarning tarixi va rivojlanish yo'llari*. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirish to'g'risida”gi farmoni. – Toshkent, 2022.
4. Abdurahmonov, H. *Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
5. UNESCO. *Traditional Sports and Games: Safeguarding Cultural Heritage*. – Paris, 2020.
6. Xudoyberdiyev, M., va boshqalar. *Milliy sport o'yinlari va ularning pedagogik ahamiyati*. – Toshkent: Innovatsiya, 2023.
7. World Traditional Games Association. *Global Report on Traditional Games and Sports*. – Geneva, 2021.
8. Rasulov, B. *Madaniy merosni saqlashning nazariy asoslari*. – Toshkent: Ma'rifat, 2020.
9. International Council of Traditional Sports and Games. *Annual Review Report*. – 2023.